

SMÚTOČNÝ PRÍHOVOR NA POHREBE DOC. DUŠANA MATISA

ĽUDOVÍT KOCIAN

Department of Zoology, Faculty of Natural Sciences, Comenius University,
Mlynská dolina B-1, 84215 Bratislava, Slovakia [kocian@fns.uniba.sk]

Vážená pani Matisová,
vážená smútiaca rodina,
vážené smútočné zhromaždenie,

sú chvíle, akou je aj táto, keď by sme chceli, aby nikdy nenastala. Je to chvíľa posledného rozlúčenia s človekom, s ktorým sme sa dlhé roky stretávali, prežívali radostné i tie smutnejšie situácie, ktorý pre mnohých z nás, tu prítomných, bol jeden z prvých, ktorý nás zaučal do tajov nádherných zoológických disciplín a ktorého sme neskôr mohli považovať za kolegu a priateľa.

Ten človek, s ktorým sa už nikdy nebudeme môcť porozprávať, poradiť, či len vzájomne sa na seba pousmiať, je pán docent Dr. Dušan Matis, CSc. a mne pripadla veľmi ťažká a sklúčujúco smutná úloha poslednýkrát si ho tu pripomenúť a zároveň, rozlúčiť sa s ním. Žiaľ, taká je realita a my ju musíme prijať s pokorou, pretože ju nevieme zmeniť.

Pán docent Matis sa narodil v Banskej Bystrici a čarovný veniec okolitých vrchov a ich príroda, ho od mladosti fascinovali. Starostliví rodičia, vidiac záujem svojho malého syna o hlbšie skúmanie biologických javov, kúpili mu k akémusi sviatku malý, školský mikroskop, ba aj ďalekohľad a mladý Dušan sa snažil pomocou nich pozrieť sa bližšie na život, ktorý prebiehal v jeho okolí. Už v tom čase skúšal spozorovať v sennom náleve jeho milované a neskôr aj profesne skúmané nálevníky. Niet preto divu, že po maturite v r. 1954 sa prihlásil na štúdium biológie na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Mal šťastie na kvalitných učiteľov a možno povedať, že jeho ďalšie profesionálne smerovanie najviac ovplyvnil vtedajší vedúci Katedry zoológie, doc. Koniar, ktorý ho motivoval k výskumu vodnej fauny, konkrétne k skúmaniu prvokov,

najmä nálevníkov. Ešte počas svojho vysokoškolského štúdia sa stáva na Katedre zoológie asistentom na polovičný úväzok (r. 1957), v r. 1959 obhajuje diplomovú prácu o nálevníkoch dvoch mŕtvych ramien Dunaja v okolí Čičova, absolvuje štátne záverečné skúšky a začína pracovať na materskom pracovisku ako asistent a neskôr ako docent, pričom v rokoch 1986 – 1990 vykonával funkciu vedúceho našej katedry. Okrem toho, v r. 1979 – 1990 bol aj externým riaditeľom Zoologického ústavu UK. Treba vyzdvihnúť, že najmä v čase kumulovania funkcií na oboch pracoviskách sa jeho vedecké aktivity prelínali, takže je možné povedať, že boli realizované ako na katedre, tak aj na ústave. Katedre zoológie však zostal verný po celý jeho život, nielen počas pracovného úväzku, ale aj po prejení do dôchodku. Oficiálnu pracovnú zmluvu mal do r. 2004, no vidiac, že končí doktorandské štúdium jeho žiak, Dr. Mrva a nemá miesto, vzdal sa svojho o rok skôr a prenechal ho jemu. Potom prakticky až do posledných mesiacov života prichádza medzi nás, bez nároku na honorár pomáha s výučbou, prináša cenné rady, ale aj dobré slovo a priateľský úsmev. Vlastne ten jeho povestný úsmev a vtipné slovo ho sprevádzalo po celý život, stali sa jeho celoživotnou črtou, jeho erbovým prejavom.

Počas desaťročí strávených na Katedre zoológie sa vyprofiloval na popredného vedeckého pracovníka v protozoologickej problematike a výborného, študentmi obľúbeného pedagóga. Vo vedeckej práci sa zaoberal hlavne faunistikou, ekológiou a indikačnými schopnosťami nálevníkov. Skúmal aj niektoré komenzálne jednobunkovce a čiastočne aj iné bezstavovce (Nematoda, Porifera, Crustacea). Vyzdvihnúť treba, že na Slovensku bol to on, ktorý položil základy protozoológie ako vednej disciplíny,

KOCIAN Ľ, 2012: Funeral oration in honour of Assoc. Prof. Dušan Matis. *Folia faunistica Slovaca*, 17 (3): 225–227. [in Slovak]

Received 9 July 2012

~

Accepted 15 July 2012

~

Published 31 July 2012

ktorú v ďalších rokoch, spolu so svojimi žiakmi, rozvinul do u nás nebývalých rozmerov, takže dnes môžeme konštatovať, že najmä poznanie fauny nálevníkov na území Slovenska patrí k najlepšie preskúmaným v rámci celej Európy. Nálevníky skúmal v nížinných aj horských oblastiach Slovenska, v tečúcich i stojatých vodách, no spracoval ich aj z niektorých území Mongolska. Spolu s Dr. Stloukalom opísal pre vedu nový rod a druh (*Bezedniella prima*, *Ciliophora*) a jeho žiaci a kolegovia – Dr. Vďačný a doc. Tirjaková zase opísali na jeho počesť nový druh *Kahliella matisi*. Chcel by som zvýrazniť, že výskum prvokov okrem jeho základného vedeckého zamerania, bol u doc. Matisa tiež cielene spätý s praxou, najmä pri využití tejto skupiny na indikáciu znečistenia prostredia, čo u neho vyústilo do vypracovania viacerých determináčnych príručiek, ako aj organizovania a jeho aktívnej účasti na determináčnych kurzoch pre pracovníkov v rezorte vodného hospodárstva.

V r. 1979 prišiel Doc. Matis s myšlienkou založenia Databanky fauny Slovenska, ktorú realizoval aj s ďalšími spolupracovníkmi, čím došlo pre viaceré zoologické disciplíny k vypracovaniu nového stupňa poznatkov o faune Slovenska, s možným využitím aj pri ekologickom monitorovaní a výstupmi pre ochranársku prax. Bol tiež zodpovedným riešiteľom štátnych úloh základného výskumu, koordinátor viacerých projektov a prognostických štúdií, napr. o ochrane genofondu voľne žijúcich živočíchov, vedúci grantových projektov VEGA. Počas svojho života publikoval ako autor a spoluautor 5 knižných publikácií, 15 učebných textov a viac ako 200 pôvodných vedeckých, odborných a populárno-vedeckých prác zameraných na poznanie prvokov, ale aj ďalších živočíšnych skupín. Bol iniciátorom vypracovania Prehľadu zoologického systému, ktorý má doteraz 15 vydaní a stal sa obľúbenou príručkou pre poslucháčov biológie. Písal aj o histórii zoologických pracovísk, spracoval personálie viacerých zoológov a prispel k vypracovaniu zásad tvorenia menoslovia živočíchov. Dlhé roky bol vedecký tajomník Slovenskej zoologickej spoločnosti a člen výboru Československej a Slovenskej zoologickej spoločnosti. Bol to on, ktorý v čase, ktorý nepriahľoval vzniku novým vedeckým časopisom dokázal, v podstate z ničoho, stvoriť časopis *Folia faunistica Slovaca*, ktorá dodnes vychádza na našej Katedre a publikujú v nej nielen naši, ale aj zahraniční autori. Podobne bol zakladateľom a prvým redaktorom *Správ Slovenskej zoologickej spoločnosti* pri SAV a dlhé roky vykonával tiež funkciu výkonného a zodpovedného redaktora našich fakultných *Akt (Acta)* zo zoológie. Organizoval viacero celoštátnych vedeckých konferencií zo zoologickou tematikou, ako aj tematikou ochrany genofondu rastlín a živočíchov.

Myslím si však, že jeho životnou prioritou bola druhej základná časť pracovnej náplne každého vysokoškolského učiteľa, ktorá sa – dovoľte mi povedať – v posledných rokoch akoby miestami vytrácala z takéhoto postavenia, teda pedagogická práca. Doc. Matis učil celý rad rôznych zoologických predmetov, od základnej prednášky z *Fylogeny* a systému živočíchov, po rôzne špecializované či aplikované. Aj keď bol na dôchodku dokázal bez problémov odprednášať, prakticky do minulého školského roku, náročnú prednášku z *Fylogeny* živočíchov pre záverečný ročník magisterského štúdia či pre doktorandov a zároveň, nerobilo mu problém s radosťou sa pustiť aj do cvičenia z *Mikroskopickej techniky*, s ktorou kedysi, pred mnohými desaťročiami, aj začínal. Bez zveličovania sa dá povedať, že učil na našej fakulte niekoľko tisíc poslucháčov biológie, z nich vchoval stovky absolventov zoológie a priamo, pod jeho vedením bolo obhájenej 23 diplomových, 10 rigorózných a 8 kandidátskych dizertačných prác. Bol členom viacerých skúšobných komisií, od štátnicových po doktorandské. Neutíchnajúci entuziazmus preukazoval najmä pri výchove mládeže rôznych vekových kategórií, pri skvalitnení ich biologického vzdelania, pričom dôraz kládol nielen na formovanie ich odborných vedomostí, ale aj na citlivý prístup k ochrane prírody. Bol organizátorom a členom rôznych prírodovedne ladených akcií a komisií, ktoré mali vo vienu výchovu žiakov základných škôl a gymnázií, u ktorých sa prejavoval eminentný záujem o štúdium biologických disciplín. Už začiatkom 70-tych rokov bol členom národnej komisie *Biologickej olympiády* a omnoho neskôr, keď sa o jej organizovanie strácal záujem, stáva sa v r. 2001 – 2004 predsedom jej celoštátnej komisie a neskôr aj krajskej komisie. Za mimoriadne príkladný počín, ktorý by podľa mňa nemal zapadnúť do zabudnutia, bola jeho iniciatíva spojená so založením nadácie nesúcej príznačný názov "*Biológia pre budúcnosť*". Nadácia slúži ako neinvestičný fond výlučne na finančnú podporu akcií *Biologickej olympiády* a jej súťaží. V priebehu desaťročí sa mnohí olympionici vyprofilovali na významných predstaviteľov biologických disciplín u nás aj v zahraničí a ich účasť na *Biologickej olympiáde* väčšina z nich považuje za rozhodujúci stimul.

V priebehu rokov bol za vedeckú, pedagogickú aj organizátorskú prácu ocenený bronzovou, striebornou aj zlatou medailou *Prírodovedeckej fakulty* a bronzovou medailou *Univerzity Komenského*.

Doc. Matis mal rád ľudí a miloval najmä mládež. Obdivuhodne sa vedel k nej priblížiť, komunikovať s ňou, bol vždy ochotný a pripravený jej nezištne pomôcť. Študenti ho mali radi a táto obojstranná náklonnosť trvala desaťročia. Naši absolventi aj po rokoch, keď prišli na katedru, pravidelne sa zastavili aj v jeho pracovni, hlásili sa k nemu a okolo neho bolo vždy veselo. A čo si viac učiteľ môže priať ?

Mnohé naše snaženia zapadnú prachom zabudnutia, publikácie vyblednú, ale podľa mňa, pre pedagóga je najväčšia radosť a satisfakcia zároveň, ak sa jeho študenti k nemu hlásia a tešia sa zo spoločného stretnutia. U doc. Matisa sa to naplnilo vrchovitou mierou. A alela poznania, ktorú do nich vložil, prechádza do ďalších generácií.

Milý Dušan je mi veľmi ľúto, že sa naše spoločné stretnutia skončili. Ťažko tomu uveriť. Ved' ešte pred necelým rokom sme sa s Tebou tešili na štátniciach z úspešného ukončenia štúdia našich poslucháčov. O to šokujúcejšia bola správa z jesene minulého roka o Tvojej chorobe. Napriek Tvojmu boju s ňou a mimoriadne obetavej starostlivosti Tvojej pani manželky, račí démon čoraz viac naberal na sile. Ešte na vlnajšej katedrálnej predvianočnej kapustnici, i začiatkom februára tohto roka, keď si nás poslednýkrát navštívil na katedre sa zdalo,

že sa Ti podarí nad ním zvíťaziť. No žiaľ, opak bol pravdou a tak nám postupne zostával s Tebou čoraz viac tíchnuci kontakt iba prostredníctvom odkazov a prianí uzdravenia cez našich kolegov, Tvojich najbližších spolupracovníkov.

Milý Dušan, všetci vieme, že nevieme dňa, ani hodiny nášho odchodu z našej pozemskej púte. Zostáva nám robiť a správať sa tak, aby sme mali čisté svedomie a tí, čo po nás zostanú, spomínali na nás v dobrom. Verím, že Ty si to dokázal. Chcel by som preto, za vedenie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského a vedenie našej katedry, ako aj za jej terajších aj bývalých pracovníkov a stovky Tvojich študentov, Ti z úprimnosti srdca za všetko poslednýkrát poďakovať a vysloviť presvedčenie, že zostávaš natrvalo v našich pamätiach a srdciach.

Češť Tvojej pamiatke!